

УДК 658.15

DOI: 10.30857/2786-5398.2021.3.3

Ольга І. Кремень, Юлія В. Барвицька
Київський національний університет технологій та дизайну, Україна
Вікторія М. Кремень
Сумський державний університет, Україна
**ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ
ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ**

Статтю присвячено вирішенню теоретико-методичних проблем, пов'язаних із поглибленням розуміння сутності фінансової безпеки підприємства та використанням її вибором науково-методичного інструментарію для її оцінювання. Наголошується, що в умовах сучасного нестабільного економічного середовища діяльність вітчизняних підприємств здійснюється під впливом ризиків та загроз, зумовлених негативною дією зовнішніх та внутрішніх факторів. Доведено, що недостатньо розроблена та необґрунтована система фінансової безпеки суб'єктів бізнесу призводить до значного недоотримання доходів та прибутків, втрати ліквідності, платоспроможності та фінансової незалежності, спричиняє нарощення неаргументованих обсягів дебіторської та кредиторської заборгованостей і, як наслідок, виникнення кризової ситуації. Метою цієї наукової праці є дослідження сучасного аналітичного, фінансово-економічного та статистичного інструментарію оцінювання фінансової безпеки підприємства та визначення його переваг, недоліків та можливості застосування в межах здійснення фінансового менеджменту. Під фінансовою безпекою підприємства запропоновано розуміти такий стан підприємства, який характеризується найбільш ефективним використанням доступних йому ресурсів, рентабельністю діяльності, стійким фінансовим станом, що в сукупності дозволяють суб'єкту господарювання успішно функціонувати, нівелюючи негативний вплив зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих факторів протягом невизначеного періоду часу. Визначено, що для оцінювання фінансової безпеки підприємства доцільно використовувати науково-методичний інструментарій, в основу якого може бути покладено дослідження грошових потоків, оцінка фінансової стійкості, фінансові показники-індикатори, ресурсно-функціональний підхід, а також визначення інтегральних показників. У висновках дослідження резюмується, що з огляду на те, що в різноманітних підходах використовують відмінні один від одного критерії та індикатори (при цьому кожен з них має свої позитивні та негативні риси), для комплексного та інформативного аналізу варто визначати рівень фінансової безпеки досліджуваного суб'єкта господарювання, застосовуючи декілька підходів.

Ключові слова: підприємство; фінансова безпека підприємства; грошові потоки; фінансова стійкість; інтегральний показник.

Ольга И. Кремень, Юлия В. Барвицкая
Киевский национальный университет технологий и дизайна, Украина
Виктория М. Кремень
Сумской государственной университет, Украина
**ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ И НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ИНСТРУМЕНТАРИЙ ЕЕ ОЦЕНИВАНИЯ**

Статья посвящена решению теоретико-методических проблем, связанных с углублением понимания сущности финансовой безопасности предприятия, а также использованием и выбором научно-методического инструментария для его оценивания. Отмечается, что в условиях современной нестабильной экономической ситуации

деятельность отечественных предприятий осуществляется под влиянием рисков и угроз, обусловленных негативным действием внешних и внутренних факторов. Доказано, что недостаточно разработанная и необоснованная система финансовой безопасности субъектов бизнеса приводит к значительному недополучению доходов и доходов, потере ликвидности, платёжеспособности и финансовой независимости, влечёт за собой наращивание неаргументированных объёмов дебиторской и кредиторской задолженностей и, как следствие, возникновение кризисной ситуации. Целью этой научной работы является исследование современного аналитического, финансово-экономического и статистического инструментария оценивания финансовой безопасности предприятия и определение его преимуществ, недостатков и возможности применения в рамках финансового менеджмента. Под финансовой безопасностью предприятия предложено понимать такое состояние предприятия, которое характеризуется наиболее эффективным использованием доступных ему ресурсов, рентабельностью деятельности, устойчивым финансовым состоянием, что в совокупности позволяют субъекту хозяйствования успешно функционировать, нивелируя негативное влияние внешних и внутренних дестабилизирующих факторов в течение неопределённого периода времени. Определено, что для оценивания финансовой безопасности предприятия целесообразно использовать научно-методический инструментарий, в основу которого могут быть положены исследование денежных потоков, оценка финансовой устойчивости, финансовые показатели-индикаторы, ресурсно-функциональный подход, а также определение интегральных показателей. В выводах исследования резюмируется, что учитывая, что в различных подходах используют отличные друг от друга критерии и индикаторы (при этом каждый из них имеет свои положительные и отрицательные черты), для комплексного и информативного анализа следует определять уровень финансовой безопасности изучаемого субъекта хозяйствования, применяя несколько подходов.

Ключевые слова: предприятие; финансовая безопасность предприятия; денежные потоки; финансовая устойчивость; интегральный показатель.

Olha I. Kremen, Julia V. Barvitska
Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine
Viktoriia M. Kremen
Sumy State University, Ukraine

**A RESEARCH AND METHODOLOGICAL TOOLKIT
TO ASSESS THE ENTERPRISE FINANCIAL SECURITY**

The article attempts to tackle theoretical and methodological issues related to enhanced understanding of the nature of enterprise financial security as well as the use and the selection of research and methodological tools for its evaluation. An emphasis is put that in the current vulnerable economic environment, domestic enterprises are greatly challenged by a wide range of risks and threats caused by a number of negative effects from external and internal factors. It is argued that the lack of argument and consistency in building a robust financial security framework for business entities might translate into a drop in revenues and profits, loss of liquidity, solvency and financial independence, along with spurring unreasonable amounts of receivables and payables and, consequently, triggering a crisis situation. The purpose of this research is to explore modern analytical, financial, economic and statistical tools to assess the enterprise financial security and to enclose its advantages, disadvantages and applicability in the financial management context. Within the scope of this research, the enterprise financial security is viewed as a particular enterprise state characterized by the most efficient use of resources, profitability, and financial stability which acting together contribute to gaining a successful business performance, eliminating

the negative effects from external and internal destabilizing factors over an indefinite period of time. According to the research findings, to assess the enterprise financial security, it is suggested employing a research and methodological toolkit based on the cash flow analysis, evaluation of financial stability, financial indicators, resource-based and functional approach, as well as implementation of integrated indicators. The conclusions of the study resume that given the different criteria and indicators embedded in different approaches (each of them having its pros and cons), to render a comprehensive and informative analysis, using a number of approaches to assess the level of enterprise financial security sounds reasonable enough and thus is strongly recommended.

Keywords: *enterprise; enterprise financial security; cash flows; financial stability; integrated indicator.*

Постановка проблеми. В умовах сучасного нестабільного економічного середовища діяльність вітчизняних підприємств здійснюється під впливом ризиків та загроз, пов'язаних із негативною дією зовнішніх та внутрішніх факторів. Недостатньо розроблена та необґрунтована система фінансової безпеки суб'єктів бізнесу призводить до значного недоотримання доходів та прибутків, втрати ліквідності, платоспроможності та фінансової незалежності, спричиняє нарощення необґрунтованих обсягів дебіторської та кредиторської заборгованостей і, як наслідок, виникнення кризової ситуації. Починаючи з 2020 року суттєвий негативний вплив на фінансову безпеку підприємств, особливо транспортної галузі, має впровадження обмежень, пов'язаних з пандемією Covid-19. Тому досить важливого теоретичного та практичного значення набуває розробка та реалізація дієвої системи управління рівнем фінансової безпеки підприємств, пріоритетними цілями якої є своєчасне виявлення та нівелювання непередбачуваних обставин, що зумовлюють фінансову дестабілізацію на підприємствах.

Аналіз останніх досліджень та невирішена частина проблеми. В загальному розумінні сутність фінансової безпеки підприємства розглядають як механізм, що з одного боку, забезпечує стабільність фінансової системи суб'єкта шляхом використання захисних фінансових інструментів, а з іншого – забезпечує її ефективність шляхом організації раціонального використання фінансових ресурсів [1].

Підходи науковців до визначення сутності фінансової безпеки підприємства дещо відрізняються. Такі вчені як О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко [2], І.А. Бланк [3], Е.О. Пономаренко [4] визначають фінансову безпеку як такий стан розвитку підприємства, що характеризується збалансованістю, стійкістю, стабільністю функціонування. М.М. Бердар [5] підходить до визначення фінансової безпеки підприємства через характеристику його здатності забезпечувати безперервну господарську діяльність за рахунок оптимізації використання фінансових ресурсів. О.А. Кириченко, І.В. Кудря [6], Ю.В. Лаврова [7], визначаючи фінансову безпеку підприємства, роблять акцент на захищеності його фінансових інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень, на сьогоднішній день залишається невирішеною проблема оцінювання фінансової безпеки підприємства та обґрунтованого вибору науково-методичного інструментарію щодо її оцінювання.

Метою наукової роботи було дослідити сучасний аналітичний, фінансово-економічний та статистичний інструментарій оцінювання фінансової безпеки підприємства та визначити його переваги, недоліки та можливості застосування в умовах здійснення фінансового менеджменту.

Результати дослідження. Фінансова безпека підприємства є складовою частиною його економічної безпеки. Вона посідає особливе місце в загальній системі, оскільки впливає

абсолютно на всі сфери діяльності суб'єкта господарювання. Це пояснюється тим, що рівень фінансової безпеки підприємства визначає можливості забезпечувати інші складові економічної безпеки, а зміни в будь-якій сфері його діяльності в кінцевому результаті відображаються на його фінансовій безпеці.

Варто відмітити, що найсуттєвішими характеристиками поняття «фінансова безпека підприємства» є: здатність суб'єкта господарювання протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам за рахунок стійкого фінансового стану, ефективного використання наявних корпоративних ресурсів та підвищувати рівень фінансової стійкості в динаміці. Отже, під «фінансовою безпекою підприємства» пропонуємо розуміти такий стан підприємства, який характеризується найбільш ефективним використанням доступних йому ресурсів, рентабельністю діяльності, стійким фінансовим станом, що в сукупності дозволяють суб'єкту господарювання успішно функціонувати, нівелюючи негативний вплив зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих факторів протягом невизначеного періоду часу.

Проаналізувавши ряд вітчизняних та зарубіжних джерел щодо існуючих підходів оцінки рівня фінансової безпеки підприємства [8], можна зробити висновок, що існує значна кількість методів, які застосовуються для визначення рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, проте узагальнивши, всі їх можна розділити на декілька груп:

- на основі дослідження грошових потоків;
- на основі оцінювання фінансової стійкості;
- на основі фінансових показників-індикаторів;
- на основі ресурсно-функціонального підходу;
- на основі визначення інтегральних показників.

Підхід оцінки рівня фінансової безпеки підприємства на основі дослідження грошових потоків пропонується здійснювати на основі дослідження саме показника чистого грошового потоку в розрізі видів фінансово-господарської діяльності організації за допомогою розробленої матриці динамічної фінансової рівноваги. Науковці обумовлюють такий підхід тим, що показник чистого грошового потоку є одним із головних індикаторів результативності господарської діяльності підприємства та визначає його фінансовий стан.

Підхід оцінки рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва на основі фінансової стійкості був запропонований С.М. Ілляшенком [9]. Автор методики пропонує здійснювати оцінку на основі аналізу фінансової стійкості підприємства, що визначається достатністю оборотних коштів (власних або запозичених) для здійснення своєї діяльності, зокрема, для формування запасів та покриття витрат на господарську діяльність підприємства [10].

В залежності від співвідношення між власних і позикових оборотних коштів та запасами і витратами на господарську діяльність підприємства автор виділяє п'ять зон фінансової стійкості, що відповідає п'яти рівням фінансової безпеки підприємства, – абсолютна, нормальна, нестійка, критична і кризова.

Щодо підходу оцінки рівня фінансової безпеки підприємства на основі фінансових показників індикаторів, то ряд науковців пропонують оцінювати фінансову безпеку підприємства на основі розрахунку та аналізу загального стану фінансової діяльності підприємства. Науковці виділяють наступні групи аналітичних фінансових індикаторів: показники платоспроможності, коефіцієнти оцінки фінансової стійкості підприємства, показники ділової активності та рентабельності (прибутковості) досліджуваного суб'єкта господарювання [11].

Процедура оцінки фінансової безпеки підприємства на основі вищезазначеного підходу в узагальненому вигляді має включати такі основні етапи:

- відбір показників, які по своєму змісту охоплюють всі ключові моменти фінансової діяльності підприємства;

- визначення їх порогових значень;
- проведення аналізу показників та їх відхилень від порогових значень і визначення загроз фінансовій безпеці підприємства;

- розробка заходів для нейтралізації загроз.

Ресурсно-функціональний підхід оцінки рівня фінансової безпеки підприємства К.С. Горячева [12] визначає як оцінку фінансової безпеки в розрізі таких складових: бюджетної, грошово-кредитної, валютної, банківської, інвестиційної, фондової та страхової. Ця оцінка базується на фінансово-аналітичних коефіцієнтах та їх вагах. Загальний рівень фінансової безпеки на основі зазначеного підходу визначається на основі узагальнюючого показника, який обчислюється виходячи із інтегральних значень бюджетної, грошово-кредитної, валютної, банківської, інвестиційної, фондової та страхової та їх ваг.

На конкретних підприємствах у той чи інший час можуть бути «включені» до фінансової діяльності не всі наведені вище функціональні підсистеми (складові) або їхні частки. У такому разі індикатор за цією складовою або її часткою дорівнюватиме 0. При цьому, чим менше підсистем беруть участь у складі фінансової безпеки, тим нижчим буде її рівень, а зі збільшенням кількості складових до 7 рівень фінансової безпеки стане максимальним.

Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства на основі визначення інтегрального показника є найбільш інформативним і досконалим підходом, що в свою чергу робить його найпопулярнішим серед інших. Як зазначалося у попередніх методиках, для більш комплексної та достовірнішої оцінки всі вони в завершенні використовують певний інтегральний показник.

Для формування інтегральних показників при визначенні рівнів фінансової безпеки підприємства можна застосовувати такі методи:

- метод сум – комплексна оцінка проводиться шляхом підсумовування фактичних значень показників або їх темпів зростання щодо бази порівняння. Одиничні оцінки показників фінансової безпеки визначаються на основі зіставлення їх фактичних значень базовими з урахуванням напрямів їх позитивних змін. Так, оцінки показників набувають значення більше 1, якщо спостерігається поліпшення показника аналізованого періоду порівняно з базовим, або менше 1 у разі погіршення значення показника

- метод рівня розвитку – алгоритм побудови рівневої оцінки фінансової безпеки відповідно до даного методу включає такі етапи: формування матриці початкових даних; стандартизація значень показників; формування «еталону розвитку»; формування матриці відстаней між окремими об'єктами й еталоном; розрахунок значень інтегрального показника. Інтегральний показник рівня економічної безпеки є позитивною величиною, набуває значення в діапазоні від 0 до 1. Подальше синтезування оцінок рівнів складових економічної безпеки підприємства, отриманих методом сум і рівня розвитку, у єдиний інтегральний показник проводиться за допомогою середньої арифметичної величини

- метод оцінки середньою геометричною – базується на розрахунку коефіцієнтів для оцінюваних показників, значення коефіцієнтів коливається від 0 до 1. За одиницю береться значення, що відповідає найбільш високому рівню конкретного показника. Узагальнювала оцінка рівня економічної безпеки розраховується за формулою середньої геометричної величини.

Кожен з вищерозглянутих підходів до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства має свої особливості, а відповідно певні переваги та недоліки (табл. 1).

Отже, розглянувши та проаналізувавши існуючі підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку провести діагностику рівня фінансової безпеки досить проблематично, оскільки у різноманітних

підходах використовують відмінні один від одного критерії та індикатори, а відповідно кожен з них має свої позитивні та негативні риси. Визначаючи рівень фінансової безпеки тим чи іншим методом, ми не отримуємо достовірної оцінки, тому для більш комплексного та інформативного аналізу необхідно визначати рівень фінансової безпеки досліджуваного суб'єкта господарювання системою запропонованих методик.

Таблиця 1

Переваги та недоліки підходів до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства

Назва підходу	Переваги підходу	Недоліки підходу
Оцінки рівня фінансової безпеки на основі дослідження його грошових потоків	детально розглядаються видатки та доходи підприємства за всіма видами діяльності	охоплює не всі сфери, що впливають на рівень фінансової безпеки досліджуваного суб'єкта
Оцінки рівня фінансової безпеки підприємства на основі фінансової стійкості	метод є легким у розрахунках та детально розглядає власні та позикові оборотні кошти суб'єкта господарювання	враховує лише платоспроможність досліджуваного підприємства та нівелює ряд важливих аспектів фінансової діяльності організації
Оцінки рівня фінансової безпеки на основі фінансових показників індикаторів	є простими для розрахунку і розуміння, повністю і комплексно охоплюють всі сторони фінансової діяльності підприємства	відсутність чітко визначених еталонних значень індикаторів фінансової безпеки
Ресурсно-функціональний підхід оцінки рівня фінансової безпеки підприємства	базується на системному підході оцінки рівня фінансової безпеки досліджуваного підприємства розглядаючи її кожна функціональну складову	підхід може бути або дуже широким (коли процес забезпечення фінансової безпеки; зводиться до оцінки використання всіх ресурсів на підприємстві), або дуже вузьким (коли оцінюється достатність тільки оборотних коштів для провадження виробничо-збутової діяльності)
Оцінка рівня фінансової безпеки на основі визначення інтегрального показника	підхід є більш інформативним в порівнянні з іншими методами	складний в розрахунках та суб'єктивність оцінки що спровокована використанням експертного опитування

Джерело: авторська розробка.

Висновки та пропозиції. Під «фінансовою безпекою підприємства» пропонуємо розуміти такий стан підприємства, який характеризується найбільш ефективним використанням доступних йому ресурсів, рентабельністю діяльності, стійким фінансовим станом, що в сукупності дозволяють суб'єкту господарювання успішно функціонувати, нівелюючи негативний вплив зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих факторів протягом невизначеного періоду часу.

Для оцінювання фінансової безпеки підприємства використовують науково-методичний інструментарій, в основу якого може бути покладено дослідження грошових потоків, оцінювання фінансової стійкості, фінансові показники-індикатори, ресурсно-функціональний підхід, визначення інтегральних показників. У різноманітних підходах використовують відмінні один від одного критерії та індикатори, а відповідно кожен з них має свої позитивні та негативні риси.

References

1. Mulyk, Ya. I. (2013). Sutnist ponyattya "finansova bezpeka pidpryyemstva": systematyzatsiya naukovykh pohlyadiv [The essence of the concept of "financial security of the enterprise": systematization of scientific views]. *Collection of scientific works of VNAU. Series: Economic Sciences*, № 3 (80), P. 195–206 [in Ukrainian].
2. Arefieva, O. V., Kuzenko, T. B. (2009). Ekonomichni osnovy formuvannya finansovoyi skladovoyi ekonomichnoyi bezpeky [Economic bases of formation of a financial component of economic safety]. *Actual Problems of Economics*, № 1, P. 98–103 [in Ukrainian].
3. Blank, I. A. (2009). Upravlinnya finansovoyu bezpekoyu pidpryyemstva [Management of financial security of the enterprise]. Kyiv: Elha, Nika-Tsentr. 784 p. [in Ukrainian].
4. Ponomarenko, O. E. (2010). Teoretychni aspekty finansovoyi bezpeky pidpryyemstv [Theoretical aspects of financial security of enterprises]. *Economics of development*, № 1 (53), P. 77–80 [in Ukrainian].
5. Berdar, M. M. (2011). Zabezpechennya finansovoyi bezpeky subyektiv pidpryyemnytstva [Ensuring the financial security of business entities]. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economy*, Iss. 124–125, P. 73–76 [in Ukrainian].
6. Kyrychenko, O. A., Kudria, I. V. (2009). Vdoskonalennya upravlinnya finansovoyu bezpekoyu pidpryyemstv v umovakh finansovoyi kryzy [Improving the management of financial security of enterprises in the financial crisis]. *Investments: practice and experience = Investments: practice and experience*, № 10, P. 22–26 [in Ukrainian].
7. Lavrova, Yu. V. (2011). Finansova bezpeka pidpryyemstva: klasyfikatsiya zahroz [Financial security of the enterprise: classification of threats]. *Economic analysis*, № 9, Part 2, P. 274–277 [in Ukrainian].
8. Ivashchenko, I. V. (2016). Teoretychni osnovy otsinky rivnya finansovoyi bezpeky pidpryyemstva [Theoretical bases of an estimation of a level of financial safety of the enterprise]. *Bulletin of Zaporizhia National University*, № 1 (29), P. 148–155 [in Ukrainian].
9. Ilyashenko, S. N. (2003). Sostavlyayushchye ekonomicheskoy bezopasnosti predpryyatyya y podkhody k ykh otsenke [Components of the

Література

1. Мулик Я. І. Сутність поняття "фінансова безпека підприємства": систематизація наукових поглядів. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки*. 2013. № 3 (80). С. 195–206.
2. Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 1. С. 98–103.
3. Бланк І. А. Управління фінансовою безпекою підприємства. К.: Ельга, Ніка-Центр, 2009. 784 с.
4. Пономаренко О. Е. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємств. *Економіка розвитку*. 2010. № 1 (53). С. 77–80.
5. Бердар М. М. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2011. Вип. 124–125. С. 73–76.
6. Кириченко О. А., Кудря І. В. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 10. С. 22–26.
7. Лаврова Ю. В. Фінансова безпека підприємства: класифікація загроз. *Економічний аналіз*. 2011. № 9. Ч. 2. С. 274–277.
8. Іващенко І. В. Теоретичні основи оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. *Вісник Запорізького національного університету*. 2016. № 1 (29). С. 148–155.
9. Ілляшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке.

- economic security of an enterprise and approaches to their assessment]. *Actual Problems of Economics*, № 3, P. 12–19 [in Russian].
10. Malyk, O. V. (2013). Pokaznyky otsinky finansovoyi bezpeky pidpryyemstv: kryteriyi ta determinantni kharakterystyky [Indicators for assessing the financial security of enterprises: criteria and determinant characteristics]. *Bulletin of Khmelnytsky National University. Series: Economic Sciences*, № 5, Vol. 1, P. 263–267 [in Ukrainian].
11. Mohylina, L. A. (2014). Naukovo-metodychni zasady otsinyuvannya rivnya finansovoyi bezpeky promyslovykh pidpryyemstv Ukrayiny [Scientific and methodological principles of assessing the level of financial security of industrial enterprises of Ukraine]. *Actual Problems of Economics*, № 1, P. 203–210 [in Ukrainian].
12. Horyacheva, K. S. (2003). Informatsiyno-analitychne zabezpechennya finansovoyi bezpeky pidpryyemstva [Information and analytical support of financial security of the enterprise]. *Actual Problems of Economics*, № 9, P. 43–49 [in Ukrainian].
- Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 3. С. 12–19.
10. Малик О. В. Показники оцінки фінансової безпеки підприємств: критерії та детермінантні характеристики. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2013. № 5. Т. 1. С. 263–267.
11. Могиліна Л. А. Науково-методичні засади оцінювання рівня фінансової безпеки промислових підприємств України. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 203–210.
12. Горячева К. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 9. С. 43–49.